

53 вихованці інституту загинули у боях з фашизмом, пропали безвісти. [100]

Навчальний процес доводилося налагоджувати у важких умовах. Заняття проводились навіть у коридорах головного корпусу та в барачних приміщеннях. Не вистачало столів, табуреток. Студенти сиділи на дошках, установлених на цеглинах. Доводилося самим готувати аудиторії до занять, ремонтувати меблі. Під керівництвом заступника директора з навчальної частини В. В. Мартиненка, заступника директора з адміністративно-господарської частини М. А. Горбунова діяли студентські бригади будівельників. Завідувач кафедри опору матеріалів Г. А. Ованесов очолив студентську бригаду столярів.

На 1 вересня 1945 р. було підготовлено 9 аудиторій, 4 лабораторії, 3 спільних зали і один – для креслення, 6 кабінетів загальною площею 853 м², відремонтовано 12 аудиторій, 123 аудиторні столи, виготовлено 266 табуреток. У всіх приміщеннях інституту проведено електроосвітлення, в аудиторіях облаштовано 100 печей. Приведені у порядок двір, обладнані спортмайданчики, посаджено 250 дерев і 500 кущів, квіти. [101]

Багато труднощів виникало через побутову невлаштованість. Не було гуртожитків. Студенти наймали кутки на приватних квартирах. Інститут узяв в оренду у приватному секторі під гуртожиток 1093 м² і розмістив 140 студентів. Було укладено договір з міськпалівом на постачання 400 т вугілля. У плавнях Дніпровського лісництва заготовлено 200 складометрів дров.

У країні ще діяла карткова система на продовольчі і промислові товари. Держава надавала допомогу навчальним закладам. Інституту виділили ділянку для підсобного господарства площею 100 га у селі Біленькому. Інститутська їдальня, де студенти харчувалися по талонам, була одночасно і клубом. Працювали свої магазин, пральня, перукарня, взуттєва і швейна майстерні, каса взаємодопомоги.

Так починав свою роботу колектив інституту у перші роки після звільнення Запоріжжя від гітлерівських окупантів. Завдяки неймовірним зусиллям викладачів і студентів, місцевих органів влади інститут у короткий термін відновив матеріальну базу, організував навчально-методичну, науково-дослідницьку і виховну роботу.

РОЗДІЛ 4

ВІДНОВЛЕННЯ ТА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ У ПОВОЄННІ РОКИ (1945 – 1960 рр.)

Настав 1945 рік, який приніс довгоочікувану перемогу над німецько-фашистськими загарбниками. Святкував перемогу і колектив інституту – відбувся перший післявоєнний випуск фахівців. Їх було всього вісім, але вони були першими, а попереду – велика праця по відновленню інституту та вдосконаленню навчального процесу і нарощуванню темпів підготовки кадрів.

Значну увагу приділяв колектив якості набору студентів. Для цього інститут підтримував письмовий зв'язок з усіма директорами середніх шкіл. Об'яви про прийом до вузу розміщувались в республіканській газеті «Радянська Україна», в місцевих газетах «Червоне Запоріжжя» та «Большевик Запоріжжя», в газетах Дніпропетровська, у передачах обласного радіо. На заводах імені Баранова (сьогодні «МоторСіч») та «Комунар» (сьогодні «АвтоЗАЗ-ДЕУ») були організовані столи консультацій для бажаючих вступити до ЗАМІ. [1]

Викладачі та співробітники виїздили в міста області, сільські школи, зустрічалися з випускниками шкіл. Через місцевий радіовузол були організовані виступи відмінників навчання, деканів факультетів, художньої самодіяльності інституту.

Така всебічна агітаційна робота дала свої наслідки. На початку першого семестру 1945 – 1946 навчального року в інституті вже навчалось 415 студентів, а на початку другого – 488.

Зимову сесію складало 344 чоловіки: 1 к. – 199; 2 к. – 69; 3 к. – 42; 4 к. – 15; 5 к. – 19. При цьому успішно склав сесію 321 студент, зокрема 19 – на «відмінно» та «добре»; 12 відраховано за неуспішність.

Серед відмінників навчання були Кашеваров В.Д. та Сонькін В.І., які отримували Сталінську (Державну) стипендію. На «відмінно» склав сесію Сергій Житницький, який успішно закінчив вуз, аспірантуру, багато років працював викладачем, деканом машинобудівного факультету і довгий час очолював колектив кафедри «Деталі машин». [2]

Інвалідів Великої Вітчизняної війни на початок першого семестру 1945 – 1946 навчального року було 54 чоловіки, на початок другого семестру – 49, а в кінці навчального року 44 чоловіки.

На підставі постанови Ради Народних Комісарів СРСР від 4 лютого 1946 року Запорізький автомеханічний інститут було переведено до відання Народного Комісаріату автомобільної промисловості. Та це підпорядкування було недовгим, вже 15 березня 1946 року Наркомати перейменували в міністерства. Наказами міністрів автомобільної промисловості та вищої освіти СРСР № 195/137 від 10 квітня 1946 року Запорізький автомеханічний інститут було підпорядковано Міністерству вищої освіти СРСР.

Навчатись в інституті було нелегко. Через нестачу аудиторій лекції читались в потоках, які склались із 6–7 груп, до 150 чоловік. Інститут працював в одну зміну, з 8 до 13 – 15 години. Під аудиторії пристосовували коридори колишнього корпусу. Тижневе навантаження студентів складало 40 годин, але в окремих випадках воно сягало 44 годин. Підручників не вистачало, на групу в середньому видавалось 7 екземплярів. Особливо бракувало підручників з теорії машин та механізмів, політекономії та інших дисциплін.

Важко було з харчуванням, яке ускладнилося через недорід у 1946 році. Весною цього року на прохання профспілок інституту Запорізька облрада виділила ділянку землі в 15 гектарів. Тридцять два студенти та частина співробітників отримали землю під городи. Це в якійсь мірі дозволило їм покращити своє харчування.

При інституті працювала їдальня. Обід, який студенти та викладачі отримували у відповідності із робітничими картками, складався з 2 – 3 блюв і коштував 3 – 4 карбованці. Крім цього, відпускалось гаряче блюдо на додаткові талони коштом 90 копійок.

При розподілі талонів враховувались успішність, відвідування занять, участь у суспільному житті інституту, сімейний стан. У зв'язку з тим, що основну роль при розподілі талонів відігравали успішність та відвідування занять, неможливо було здійснити принцип рівного розподілу талонів серед студентів. Для забезпечення талонами студентів-інвалідів та учасників Великої Вітчизняної війни була створена спеціальна побутова комісія.

Приміщення їдальні одночасно використовувалось під клуб інституту. В залі спорудили сцену, тут вистачало місць для сидіння. Дуже часто виступав з концертами недавно створений духовий оркестр.

При інституті працював магазин харчоторгу, який обслуговував усіх, враховуючи і наукових робітників за їх талонами. До послуг студентів, викладачів діяли: перукарня, взуттєва та швацька майстерні, пральня. Була організована також каса взаємодопомоги, де студенти отримували кредити.

Студентського гуртожитку інститут не мав. Скажімо, у 1946 році 270 студентів жили у приватному секторі [3].

На початку 1945 – 1946 навчального року почало функціонувати вечірнє відділення, на якому навчалось 29 чоловік. [4]

Відсів студентів з перших курсів і з вечірнього відділення змусив керівництво вузу подбати про відкриття підготовчого відділення. Вже 20 липня 1946 року тут навчалось 6 груп загальною кількістю 146 чоловік. Більшість зарахованих були дітьми фронтовиків, партизанів, демобілізовані воїни, а також молодь, яка у воєнні роки перервала навчання у середній школі. [5]

До послуг студентів та викладачів була бібліотека, яка налічувала 33 361 том літератури.

Незважаючи на недостатнє харчування та велику навантаженість в навчанні, студенти активно займались фізкультурою і спортом. Спортивне товариство «Торпедо» об'єднувало 187 чоловік. З'явилися перші спортивні досягнення. Так, футбольна команда зайняла друге місце у першості міста, волейбольна – перше, а жіноча – третє. Всі студенти інституту були членами ТСАВІАХІМ. На стрілецьких змаганнях у 1946 році команда інституту посіла друге місце.

У 1947 році для занять фізкультурою та спортом використовувалась невелика кімната з кам'яно-цегельною підлогою, а спортивне обладнання в ній не могло забезпечити повністю всього навчального процесу та спортивно-масової роботи, особливо у зимовий період. Силами студентів було відновлено фізкультурне містечко, в якому були баскетбольний та два волейбольні майданчики, яма для стрибків.

Наказом Міносвіти СРСР з № 87/41 від 18 лютого 1948 року і голови Комітету у справах фізичної культури та спорту при Раді Міністрів СРСР за № 1690/1174 від 18 листопада 1947 року в інституті була створена кафедра фізичного виховання та спорту, що значно покращило навчальний процес і сприяло новим досягненням у спорті.

Підготовка фахівців вимагала перегляду навчальних планів і програм, визначення кількості навчальних дисциплін та спецкурсів, співвідношення теоретичного і практичного навчання. Особливої уваги потребували студенти молодших курсів, які мали значні прогалини у знаннях із загальноосвітніх дисциплін, що утворилися через порушення навчального процесу у воєнний час та недосконалість тодішніх шкільних програм. Викладачі спеціальних кафедр за допомогою додаткових занять та консультацій намагалися швидше надати необхідні знання старшокурсникам, які повернулися до інституту з війни й мали великий розрив у навчанні.

У 1945 – 1946 навчальному році в інституті вже діяло 19 кафедр. Так, кафедру «Опір матеріалів» очолював Г.А.Ованесов; кафедру «Автомобілі та трактори» М.Й.Бодзич, він же був директором інституту; кафедру «Технології металів та металознавства» Б.С.Натапов; кафедру ливарної справи Ю.А.Шульте; кафедру іноземних мов Л.А.Богданов. [6] З 49 викладачів 10 мали наукові ступені та звання.

Інститут підтримував наукові та виробничі зв'язки із навчальними закладами й підприємствами: Московським автомобільним інститутом, Ленінградським політехнічним інститутом, Інститутом машинобудування Академії Наук, Дніпропетровським металургійним інститутом, з МВТУ ім. Баумана; заводами: ЗІС, ГАЗ, ДАЗ, 478, «Комунар», «Запоріжсталь» та іншими. [7]

Дев'ять викладачів працювали над докторськими, а вісім – над кандидатськими дисертаціями. Три кафедри виконували госпрозрахункову науково-дослідну роботу.

У 1947 році вуз продовжував надавати технічну допомогу підприємствам м. Запоріжжя і виконав обов'язковий госпдоговір на суму 342 тис. карбованців, що склало 135 % до плану (253 тис. крб.). При цьому для механічного заводу Дніпробуду була розроблена типологія форми для сталевих відливок. В результаті проведених робіт було досягнуто значного підвищення якості продукції і техніко-економічних показників виробництва. Заводу ПРЗ розробили проект технічного відділення інструментального цеху.

Внаслідок виконання госпдоговірних зобов'язань з підприємствами м. Запоріжжя інститут придбав обладнання для лабораторій на суму 21 тис. крб. та отримав від заводів некондиційне обладнання (електричні пічки, різні вимірювальні апарати та інше).

На 1 січня 1948 року в вузі вже діяло 15 лабораторій, 6 кабінетів, бібліотека, 3 навчально-виробничі майстерні, в яких студенти проходили виробничу практику. [8]

На підставі постанови Міністерства вищої освіти СРСР № 32/м від 20 вересня 1947 року Запорізький автомеханічний інститут було перейменовано в Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування. Розпочиналась нова сторінка у подальшому відродженні та становленні інституту.

На початку 1947 – 1948 навчального року в Запорізькому інституті сільськогосподарського машинобудування на 3 факультетах навчалось майже 700 студентів, зокрема на автотракторному – 330, на факультеті сільськогосподарського машинобудування – 301 та на факультеті ливарного виробництва – 62 студенти. [9]

З урахуванням потреб місцевої та республіканської промисловості у 1947 році в вузі відкрився факультет ливарного виробництва, який з вересня 1948 року перетворено у факультет «Машини ливарного виробництва та ливарної справи».

Розширення масштабів підготовки фахівців для народного господарства вимагало прискорення темпів будовчих робіт. За 1947 – 1948 навчальний рік інститут

поповнився цінними приладами, створено 4 лабораторії: ливарного виробництва, електрообладнання, автомобілів і сільськогосподарського машинобудування. Новими приладами, посібниками і обладнанням поповнилися лабораторії металознавства та опору матеріалів.

Внаслідок скасування воєнної кафедри було створено демонстраційний зал кафедри автомобілів. Власними силами колектив відремонтував 7 металорізальних верстатів. З 1.09.1947 по 1.07.1948 року було придбано приладів та обладнання на суму 167 тис. крб. [10]

За станом на 1 вересня 1947 року в інституті працював 51 викладач, з яких тільки 24% відсотки мали науковий ступінь та вчене звання.

Викладачі активно займалися науковою роботою. Так, у 1948 році в план була включена велика проблема по удосконаленню комбайна. До рішення цієї проблеми було залучено 9 кафедр. Викладачі та науковці працювали ще над 9 темами. У 1948 році усі кафедри надавали допомогу заводам «Запоріжсталь», «Комунар», ім. Войкова, паровозо-ремонтному та іншим. [11]

З метою підвищення рівня фахівців значна увага приділялась виробничій та навчально-виробничій практиці студентів, що проходила в навчально-виробничих майстернях інституту. Практика студентів другого семестру з основ ливарного виробництва проходила на місцевих заводах. Студенти також проходили виробничу практику на автозаводах «ЗІС», «ГАЗ», Дніпропетровському та Ульяновському автозаводах.

З ініціативи громадських організацій при активній допомозі викладачів при кафедрах створювалися студентські науково-технічні гуртки. У 1946 – 1947 навчальному році діяли 10 таких гуртків на кафедрах опору матеріалів, нарисної геометрії, верстатів та інструменту та інших. В роботі гуртків брали участь 180 студентів.

Велику увагу академічній успішності та відвідуванню занять приділяла студентська профспілка, яка у 1949 році налічувала більш як 700 осіб.

З січня 1948 року в інституті було створене наукове студентське товариство, до якого входило 250 студентів та 35 чоловік професорсько-викладацького складу. Това-

риство об'єднувало 27 гуртків: зовнішніх відносин, хімії, опору матеріалів, верстатів та інструментів. [12]

Найбільш актуальною науковою роботою 1948 року стала праця студента О. М. Погорелищева на тему: «Вплив режиму термічної обробки на характер структурно-вільного цементиту», яку він виконав під керівництвом завідувача кафедри «Технологія матеріалів» доцента Б. С. На-тапова.

Діяльність товариства сприяла участі студентів у науково-дослідницькій роботі і наданні технічної допомоги підприємствам. Характер гурткової роботи дуже зацікавлював студентів і вони все більш поповнювали ряди членів товариства. На 1 січня 1950 року в ньому вже налічувалось 386 чоловік, і кількість їх з кожним роком зростала.

Студенти 4 курсу Огий Г.Е., Енгорн С.Б., Клімбов Л.А., Мордухович О.Г., Подининович Г.Я. розробили технологічний процес на 149 деталей для бензоперекачувальної установки.

Студенти 4 курсу Матюхін М.П., Градчий С.Г. під керівництвом викладачів кафедри «Верстати та інструменти» розробили різцеву головку для швидкісної обточки свердла. На заводі ЦУЗМ робота студентів була прийнята і впроваджена у виробництво. [13]

Методична рада внесла також корективи в проведення технологічної і переддипломної практик. Так, для переддипломної практики студентів технологічних спеціальностей були розроблені програма і інструкція, в яких значне місце приділялось питанням організації і економіки виробництва. Крім того, кожному студенту видавалось спеціальне завдання з економіки та організації виробництва. Особливо детально висвітлювались питання економіки та організації виробництва у дипломних проектах механоскладальних цехів, для чого проводились спеціальні консультації по 4 години на кожного дипломника.

Новим явищем в навчальному процесі стало те, що починаючи з 1949 року прийом студентів на перший курс проводився за конкурсом. На 200 місць надійшло 329 заяв. Без екзаменів було прийнято 17 відмінників. В цілому студенти 1 курсу мали добру підготовку, яку вони підтвердили під час сесій. Так, за перший семестр 1949/50 навчального року середній бал першокурсників склав 4,15.

в той час як за 1 семестр 1948 – 1949 навчального року тільки – 3,70. [14]

У 50-х роках підготовка інженерів активізувалася. Прискореними темпами готувалися фахівці без відриву від виробництва. Для студентів, які навчалися за цією системою, створювалися сприятливі умови на виробництві, вони мали практику за місцем роботи, по можливості переходили на роботу за обраним фахом. З 1952 року для всіх спеціальностей було скасовано вступний іспит з іноземної мови, що полегшувало вступ до вузу.

У повоєнні роки здійснювались систематичні перегляди навчальних програм, упорядкування програмного матеріалу з окремих споріднених дисциплін, організації навчально-виробничої практики. У 1949 – 1950 навчальному році вперше, згідно з новим навчальним планом, вводилась перша технологічна практика у 6-х семестрах. Основною метою цієї практики було засвоєння студентами трудових навичок, загальне ознайомлення з технологічними процесами виробництва в цілому, починаючи з заготівельних і закінчуючи складальними цехами.

На технологічну практику, як правило, направлялись навчальні групи в повному складі – на закріпленій завод. А ось на переддипломній практиці навчальні групи почали ділити на декілька підгруп і направляли їх на різні підприємства, що дозволяло урізноманітнити теми дипломних завдань.

Починаючи з 1950 – 1951 навчального року навчання на 1, 2 та 3 курсах почали проводити за новими навчальними планами, з терміном, розрахованим на 5 років і 6 місяців. На 4 та 5 курсах продовжували навчати за старими скоригованими планами зі строком навчання 5 років.

Починаючи з 1950 – 1951 року розпочалися відновлювальні та будівельні роботи, на які було виділено 2,5 млн. крб. Студенти та співробітники інституту активно включились в цю роботу. Так, за ініціативою гр. 254 (група П.Г.Миньков, староста О.М.Грунін) всі студенти вузу відпрацювали на будівництві протягом навчального року по 20 годин, а під час літніх канікул кожен студент відробив по 2 тижні. У 1951 році на будівництві постійно працювало 115 студентів. [15]

У наступному 1951 – 1952 навчальному році відбулось деяке скорочення контингенту студентів денної форми навчання – всього 605 чоловік, при цьому на першому курсі навчалось 186 чоловік, в той час як на 5 курсі всього один студент. А на вечірньому відділенні контингент студентів зріс до 134 чоловік, 107 студентів закінчили вуз, при цьому 80% захистили диплом на «відмінно» та «добре». А такі випускники, як Волков Л. Л., Шепеленко Г. М., Борисов Б. П., Дерев'янка В.І. були рекомендовані для роботи викладачами на кафедрі інституту. Пізніше вони стали відомими викладачами і науковцями, зробили значний внесок у підготовку фахівців.

Протягом навчального року викладачі кафедр зробили значний внесок в науково-дослідну роботу. Було підписано договір про науково-технічну співдружність з заводом «Комунар». На його підставі доцент кафедри «Опір матеріалів» Ованесов Г.А. виконав роботу з уточнення методів розрахунків деталей комбайна з метою заміни деяких елементів новими. Зокрема, було проведено дослідження міцності колеса комбайна «Сталінець-6».

На підставі цих досліджень керівництво заводу «Комунар» в грудні 1951 року поставило питання перед ВІСІОМ та Міністерством сільськогосподарського машинобудування про перегляд стандартів на колеса комбайна з метою зменшення кількості та діаметру спиць, що у свою чергу вело до зменшення ваги комбайна.

Викладачі кафедр «Опір матеріалів» та «Деталі машин та підійомно-транспортних машин» провели дослідження вантажопідйомності ливарних кранів і підкранових балок мартенівського цеху «Запоріжсталі». Результати досліджень дозволили підвищити вантажопідйомність 4-х кранів з 260 тон до 280, що у свою чергу сприяло збільшенню виробництва сталі. [16]

Нарощувало свою роботу студентське наукове товариство. У 1951 – 1952 навчальному році воно налічувало 18 гуртків, де постійно працювало біля 350 студентів. Керівництво інституту постійно піклувалось про покращення його роботи. На вченій раді інституту двічі на рік заслуховувались доповіді про науково-дослідну роботу студентів, приймалися рішення щодо удосконалення діяльності СНТ.

Певні зрушення відбулися у підвищенні наукової кваліфікації викладачів. У 1951 – 1952 навчальному році до заочної докторантури при АН СРСР було зараховано доцента Шульте Ю. А., надіслані документи на прикріплення у докторантуру доцента Кічаєва П. М.

У 1952 – 1953 навчальному році вдалось значно поповнити новим обладнанням лабораторну базу інституту. Майже повністю були доукомплектовані вимірювальна лабораторія, лабораторія металознавства, фізики, лабораторія кафедри опору матеріалів. Крім цього інститут використовував лабораторну базу заводів «Дніпроспецсталь», «Комунар» та інших підприємств міста Запоріжжя. [17]

Завдяки підтримці з боку дирекції, вченої ради та викладачів кафедр поживало роботу студентське наукове товариство. До ради товариства входило 11 студентів, представник ради інституту, а головою обрано студента 3 курсу Онищенко В. І. У 1952 – 1953 навчальному році до товариства було залучено 380 студентів. Гуртки діяли при всіх кафедрах. На спеціальних кафедрах робота гуртківців була спрямована на надання технічної допомоги промисловості.

Значних успіхів у 1952 – 1953 навчальному році було досягнуто у справі залучення студентів до занять фізкультурою і спортом. Вела цю роботу кафедра фізичного виховання на чолі з Нагорним П.П.

На протязі навчального року юнаки та дівчата прийняли участь у 25 змаганнях на першість міста, області та УРСР з різних видів спорту. Було зайнято 12 перших, 7 других та 4 третіх місць. [18]

Спортивний колектив вузу відзначили 11 перехідними призами міського та обласного комітетів у справах фізичної культури та спорту за перші місця, а також вимпелом ДСТ «Наука» за республіканські змагання з фехтування. У змаганні вузів Запорізької області на кращу організацію масової фізкультурної роботи колектив інституту за підсумками 1952 року зайняв перше місце.

У 1953 році на підставі наказу Міністерства вищої освіти СРСР № 1651 від 4 вересня 1952 року при інституті відкрито факультет кольорової металургії. Факультет готував фахівців з ливарного виробництва та кольорових металів (100 чоловік). Кількість студентів денної форми навчання досягла майже 1000 чоловік, а на вечірньому відді-

ленні навчалось близько 250 студентів, а кількість викладачів складала 71 чоловік. Випуск склав 147 чоловік денної та 22 – вечірньої форм навчання. [19]

25 березня 1955 року постановою Ради Міністрів СРСР № 517 Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування було підпорядковано Міністерству вищої освіти УРСР.

Щойно створений факультет металургії кольорових металів реорганізували у металургійний факультет, який готував фахівців з ливарного виробництва чорних і кольорових металів та механічного обладнання заводів чорної і кольорової металургії. [20]

У 1954 – 1955 навчальному році кількість студентів досягла майже 1200 чоловік на денній формі навчання, а на вечірній – 1500 чоловік. Кількість викладачів збільшилась до 90 чоловік. І ось нарешті доцент Шульте Ю.А. на вченій раді Інституту металів АН СРСР захистив докторську дисертацію на тему: «Вплив технології виплавки та розливки електросталі на її властивість». [21]

Старший викладач Николайчик М.П. захистив на засіданні вченої ради МАМІ кандидатську дисертацію з питання підвищення стійкості виливниць. Трохи раніше захистив кандидатську дисертацію старший викладач Кривчик П.Т.

Значними були досягнення в науково-дослідній роботі та у впровадженні її результатів на заводах міста, області, республіки. Викладачі кафедри «Технологія машинобудування» провели обстеження багатOVERSTATної роботи на заводі ХТЗ і розробили пропозиції щодо її вдосконалення.

Для заводу «Запоріжсталь» доцент Ованесов Г.А. працював над питанням про зменшення ваги сталерозливного ковша при одночасному збільшенні його об'єму.

Результати роботи викладачів та науковців знайшли відображення у виданому у 1955 році збірнику праць інституту. Доцент Натапов Б.С. написав книгу – навчальний посібник для технікумів з курсу металознавства.

На 1 липня 1956 року загальна площа будівель інституту складала 12484 м², в т.ч. 5834,8 м² навчальних аудиторій. Незважаючи на певні успіхи відновлювальні роботи ще не були завершені. [22]

У 1955 – 1956 навчальному році в інституті діяло три факультети. Найбільшим був факультет сільгоспмашинобудування, на якому навчалось 635 чоловік. Всього ж

на денній формі навчалось 1372 студенти, у тому числі на 1 курсі – 354 чоловіки. На вечірньому відділенні почали підготовку зі спеціальності – електричні машини та апарати (50 чоловік). На кафедрах працювало 102 викладачі, серед них один доктор технічних наук, 28 доцентів і кандидатів наук, 28 здавали кандидатський мінімум.

Із 181 випусника 147 закінчили денну, а 34 – вечірню форму навчання. 19 отримали диплом з відзнакою, 58 захистили диплом на «відмінно», 77 – на «добре». [23]

У березні 1955 року Міністерство вищої освіти СРСР затвердило нові навчальні плани з усіх спеціальностей. Починаючи з 1 вересня 1955 року на перших трьох курсах фахівців почали готувати за новими навчальними планами.

На підставі наказу Міністерства вищої освіти УРСР від 16 лютого 1956 року було ліквідовано металургійний факультет, а 13 квітня 1956 року за вказівкою Міністерства вищої освіти УРСР № 35/794 була введена нова спеціальність при ливарному факультеті: машини і технологія обробки металів тиском.

Виходячи з нових правил прийому до вузів почали надавати пільги при вступі до інституту особам, які мали стаж практичної роботи, та звільненням в запас із лав Радянської Армії.

У 1955 – 1956 навчальному році новим в науково-дослідній роботі було те, що викладачі і науковці працювали над виконанням держбюджетних робіт. Всього було 40 тем, 21 з яких входила до комплексної теми «Поліпшення технології виробництва і обробки чорних та кольорових металів і підвищення продуктивності праці на машинобудівних заводах». [24]

У головному корпусі були розташовані усі аудиторії, лабораторії, кафедри, читальний зал для студентів, читальний зал для професорсько-викладацького персоналу, бібліотека, спортивний зал, креслярські зали, зал курсового проектування, зали дипломного проектування. В окремому корпусі містились навчально-виробничі майстерні, механічні та зварювальні майстерні, лабораторії ливарного виробництва, їдальня на 80 посадкових місць. У тимчасовому навчальному корпусі розташувалися слюсарні майстерні для виробничого навчання студентів та лабораторії спеціальної кафедри. [25]

Усі лабораторії та майстерні обладнувалися новітнім устаткуванням. Навчально-виробнича база інституту складала 4 196 м² із загальної площі 14 202 м².

У 1956 – 1957 навчальному році в інституті діяло два факультети, де на денній формі навчалось 2090 студентів. 5 вересня 1956 року наказом Міністерства вищої освіти СРСР № 710 у зв'язку із зростанням контингенту студентів вечірнього відділення його було реорганізовано у вечірній факультет.

Життя студентів було насиченим і різноманітним. Так, студенти 1, 2, 3 курсів машинобудівного факультету у вересні – жовтні 1956 року працювали на сільсько-господарських роботах у колгоспах Запорізької області, а у липні 1957 року усі студенти-чоловіки 2 та 3 курсів працювали в Донбасі на шахті «Запорізька-2» і здобули низку подяк. [26]

Значною подією стало проведення у 1957 році 4-го Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Москві. В Запоріжжі також проводились фестивальні заходи, в яких активну участь взяли студенти інституту. Було проведено фестиваль з художньої самодіяльності, під час якого зусиллями кожного курсу було дано концерт. Спортсмени інституту під час змагань, присвячених фестивалю, завоювали значну кількість нагород.

У формуванні творчих починань майбутніх фахівців істотну роль відігравала студентська наукова робота, поєднана з навчальним процесом. До гуртків СНТ залучалося дедалі більше студентів, зростає кількість експериментальних досліджень.

Студенти 3 курсу наукового гуртка при кафедрі «Деталі машин» Торбилло М. І. та Левич Л. С. провели на машині «МІ» експериментальну роботу по визначенню коефіцієнта навколо отвору з водяним охолодженням горну. Робота студентів була рекомендована для опублікування у збірнику студентських наукових праць.

Студенти гуртка кафедри «Технологія ливарного виробництва» Пономаренко С., Войлов О. та інші працювали над темою: «Титан та його сплави, як новий конструкційний матеріал».

Студентське наукове товариство кафедри випускало свою газету «Дослідник», що висвітлювала студентські

науково-дослідні праці та новини вітчизняної і зарубіжної техніки в галузі ливарного виробництва.

Студенти Луньов В.* , Пономаренко І., Стеценко Л., Міляев А. брали активну участь в науково-дослідній роботі кафедри металознавства та технології металів. Під керівництвом доцента Наталова Б. С. вони виконали і здали на конкурс з науково-дослідної діяльності роботу «Про можливість визначення механічних властивостей сталі для глибокої витяжки, заміру коерцитової сили».

Значною подією 1956 – 1957 навчального року стало те, що наказом Міністерства вищої освіти УРСР № 139 від 13 лютого 1957 року Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування було перейменовано в Запорізький машинобудівний інститут. А невдовзі на підставі наказу Міністерства вищої освіти УРСР № 139 «у» від 12 квітня 1957 року факультет сільськогосподарського машинобудування було реорганізовано у машинобудівний факультет. Згідно з наказом Міністерства вищої освіти УРСР № 126 «к» від 29 травня 1957 року були організовані з двох основних кафедр «Теорія механізмів машин та деталей машин» і «Опір матеріалів і теоретична механіка» три кафедри – «Деталі машин та підйомно-транспортні машини (ПТМ)»; «Опір матеріалів» та «Теоретична механіка теорія механізмів і машин».

Зміцнення зв'язків з виробництвом визначало основне спрямування науково-дослідної роботи в інституті. У 1957 – 1958 навчальному році кафедрами виконувались 44 теми з науково-дослідної роботи. Так, тема «Дослідження швидкісних процесів сепарації зернового комбайна» (керівник М. Т. Гармаш – кафедра ТМ та ТММ) виконувалась у співдружності з заводом «Комунар». На заводі було виготовлено перший варіант дослідного зразку нового типу зернового комбайну, який успішно пройшов випробування у польових умовах влітку 1957 року.

За результатами випробування Рада Міністрів УРСР видала спеціальну постанову № 968 від 26 серпня 1957 року щодо виготовлення другого варіанту дослідного зразка комбайна за схемою М. Т. Гармаша. [27]

* Колишній студент Луньов В. В. – сьогодні д.т.н., професор, керівник кафедри ливарного виробництва.

На кафедрі «Технологія ливарного виробництва» продовжувалась робота за темою: «Дослідження, розробка та впровадження раціональних методів виробництва сталевих та чавунних відливок» (керівник професор Шульте Ю.А.). Розроблений процес знайшов застосування на заводі «Запоріжсталь». [28]

Результати теми «Дослідження процесу дроблення електропеченого феромарганця електричним струмом» (керівник роботи доцент Попов В.С.), були впроваджені у виробництві електродів.

У 1957 – 1958 навчальному році колектив інституту значно наростив обсяг госпдоговірної тематики, до виконання якої було залучено 8 кафедр. Якщо в 1956 році було виконано госпдоговірних робіт на суму в 193 тис. крб., то в 1957 – 1958 навчальному році цей обсяг зріс до 728 тис. крб. Найбільший внесок зробили кафедра «ТМ та ТММ» (зав. кафедри доцент Кічаєв П. М.) – 191 тис. крб. та кафедра «Технологія ливарного виробництва» (зав. кафедри професор Шульте Ю. А.) – 186 тис. крб. [29]

Кафедрою ДМ і ПТМ спільно з працівниками заводу «Запоріжсталь» вперше було упроваджено полегшені сталерозливні ковші великої ємності, що дозволило підвищити продуктивність мартенівських печей на 10 – 15%. Керував роботою доцент Кічаєв П.М., участь приймали асистенти Дупленко Ю.В., Малишев П.М., інженер Шляхтін В., старший лаборант Лихопуд Ю.Л., лаборант Шибанова В.Г. [30]

Кафедра «Верстати і інструменти» у 1957 році продовжувала дослідно-конструкторську роботу спільно з працівниками заводу «Дніпроспецсталь» на тему: «Проектування та випробування анодно-механічного верстата для продольного різання зливків розміром 500x500x2000 мм» (керівник доцент Бодзич М. И., провідний конструктор доцент Борисов Б.Я.). Метою роботи було створення нової конструкції верстата для поздовжнього різання великих зливків, для дослідження та контролю макроструктури. До середини 50-х років поздовжнє різання великих зливків було надзвичайно важкою операцією, а контроль їх макроструктури проводився в одиночних випадках.

Виготовлений верстат дозволив застосовувати цей важливий метод. Тривалість різання зливків на новому

верстаті складала всього 20 годин проти 500 – 700 годин, як це було раніш. [31]

У 1959 році кафедри інституту продовжували нарощувати обсяги науково-дослідної роботи. З 61 теми 27 було присвячено госпдоговірній тематиці, пов'язаній із завданнями промисловості Запорізького Раднаргоспу. Основними напрямками досліджень стали нова техніка та прогресивна технологія в машинобудуванні і металургії. Виходячи з цього кафедра ливарного виробництва почала розробляти тему: «Дослідження металургійних процесів електрошлакового переглаву сталі». Це дослідження було присвячено вивченню нового прогресивного процесу, розробленого Інститутом електрозварювання ім. академіка Є.О.Патона. Стало можливим отримання сталі високої якості. Робота виконувалась у співдружності з заводом «Дніпроспецсталь» і Інститутом електрозварювання. Участь в роботі від ЗМІ брали професор Шульте Ю.А., інженери Максименко В.Д., Гаревських І.О. та інші. Ця робота була занесена до плану найважливіших робіт МВ і ССО СРСР. У відповідності із планом найважливіших науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт вищих навчальних закладів на 1959 рік, затвердженим Радою МВО УРСР, ЗМІ виконував три теми: одну під керівництвом доцента Гармаша М.Т. та дві – під керівництвом професора Шульте Ю.А.

У 1959 році обсяг госпдоговірної тематики науково-дослідних робіт в порівнянні з 1958 роком зріс від 1015 до 1415 тис. крб. Найбільший внесок в це досягнення зробив колектив кафедри «Технологія металів» (зав. кафедри доцент Натапов Б.С.) – 406,3 тис.крб. [32]

За рахунок госпдоговірної тематики інститут придбав обладнання на суму 420 тис. крб. та за рахунок передачі з балансу заводів на баланс інституту ще на суму 194 тис. крб. [33]

База науково-дослідних робіт інституту у 1959 році значно розширилась завдяки введенню нових лабораторій, доукомплектуванню лабораторій новим обладнанням та приладами. Нові лабораторії створювались як за рахунок держбюджетних коштів, так і на кошти, отримані інститутом від підприємств за виконання госпдоговірних робіт. Придбано й введено в експлуатацію унікальне обладнання, яке дозволяло вести дослідження на більш високому науковому рівні.

Інститут організував в 1959 – 1960 навчальному році курси з технічного планування і організації праці для працівників Запорізького Раднаргоспу. Лекції читали викладачі інституту.

З ініціативи громадськості міста інститут в 1959 – 1960 навчальному році організував постійно діючий семінар по підготовці заводських інженерів до складання кандидатських іспитів, в якому брало участь 60 інженерів.

У 1959 – 1960 навчальному році викладачі інституту брали участь в 15 союзних, 8 республіканських, 7 міжвузівських та 7 обласних, а всього – у 37 нарадах. При цьому виступали з доповідями на 18 нарадах.

На базі інституту відбулося 5 галузевих обласних нарад з питань нової техніки та прогресивної технології, з обробки металів тиском, зварного виробництва, прогресивних видів контролю та інших. В цих нарадах брали участь фахівці багатьох підприємств Запорізького Раднаргоспу. [34]

В кількості тем 1960 року велике місце займала госпдоговірна робота із Запорізьким автомобільним заводом «Комунар» – «Дослідження міцності кузова автомобіля «Запорожець», до виконання якої було залучено 5 загальноінженерних кафедр інституту. [35]

Наприкінці 50-х років діяльність дирекції та інших структур інституту по підвищенню кваліфікації викладачів почала давати свої наслідки. У 1958 році закінчив докторську дисертацію доцент Натапов Б.С. У 1960 році вона була представлена до захисту в Дніпропетровській металургійній інститут. В 1958 році захистили кандидатські дисертації доцент кафедри теплотехніки та гідравліки Дечев В.І., доцент кафедри вищої математики Касьянюк С. О., старший викладач кафедри ДМ та ПТМ Петергеря Д.М., старший викладач кафедри ТМ та ТММ Івахнін І.І., в.о. доцента Голубов М.П., в.о. доцента В.А.Думанська, в.о. доцента кафедри ливарного виробництва Беляков Р.С., в.о. доцента тієї ж кафедри Мальцев Л.О.

У 1958 році успішно закінчили роботу над кандидатськими дисертаціями і готувалися до їх захисту Павлюк М.Ф., Деряпа М.Р., Яблоновський С.В., Фатюха Л. К., Шевченко І.Г., Тимченко Т.І. [36]

Однією з форм підвищення наукового рівня стало проведення на факультетах та кафедрах теоретичних семінарів з обговоренням звітів про наукові дослідження, виконані викладачами інституту, з окремих теоретичних питань нової техніки і прогресивної технології. На теоретичних семінарах також заслуховувалися доповіді вчених з інших наукових підрозділів та новаторів виробництва. Семінари проводились один раз на місяць, на окремих кафедрах щотижнево. На семінарах було заслухано 2 кандидатські дисертації викладачів інституту, 4 теоретичних питання, які підготували молоді асистенти та викладачі. В роботі семінару постійно брали участь представники заводів міста та області. [37]

У 1959 році захистили кандидатські дисертації старший викладач кафедри ТМ та ТММ Павлюк М. Ф., викладач цієї ж кафедри Пеньков Р.М., викладач кафедри фізики Волков Р.О., доцент кафедри політекономії Яблонівський В.С. та викладач цієї ж кафедри Фатюха Л.К.

У 1959 році було дозволено приймати кандидатські іспити із загальноосвітніх дисциплін при інституті. Річну аспірантуру закінчили старші викладачі Бутов М.О., Асімов О.Г.

31 серпня 1959 р. в житті інституту трапилась значна подія. В цей день від будівельної організації «Цивільбуд-2» тресту «Запоріжбуд» було прийнято до експлуатації ліве крило головного навчального корпусу площею 17,8 тис. м². Тут розмістилися 38 лабораторій, 18 навчальних кабінетів, 43 аудиторії, 6 залів дипломного проектування, 5 креслярських залів, актовий зал на 650 місць, спортивний зал, 2 читальних зали, 10 книгосховищ, їдальня на 150 посадкових місць, приміщення для громадських організацій.

Усі будівлі інституту опалювалися центральною котельною. Земельна ділянка, на якій були розташовані навчальні та житлові будівлі інституту, складала 3,9 га, при цьому зелені насадження та квітники займали біля 1 га. [38]

3 вересня 1959 року інститут приступив до спорудження студентського гуртожитку на 650 місць, закінчення якого планувалося на 1 серпня 1960 року. Кожен студент інституту відпрацював 5 годин на будівництві гуртожитку. У вересні 1960 року всі немісцеві студенти стали його новоселами. [39]

3 1 вересня 1960 року інститут перейшов на самообслуговування. Силами студентів прибирались аудиторії, лабораторії, кабінети, актовий зал та ін. Прибирання приміщень в основному проводилось вночі з 22⁰⁰ до 01-02 години. За кожною групою закріплювалась ділянка. Для керівництва було створено комітет з самообслуговування в складі 13 чоловік. [40]

У 50-х роках підготовка спеціалістів в інституті активізувалася. Прискореними темпами готували фахівців без відриву від виробництва. На вечірньому факультеті з року в рік зростав прийом студентів. Так, якщо в 1956 – 1957 навчальному році тут навчалось 649 студентів, то в наступному – 772 чоловік, крім того з'явилися дві нові спеціальності: електрифікація промислових підприємств та установ і технологія виробництва авіаційних двигунів. У 1957 – 1958 навчальному році за 6 спеціальностями навчалось 1037 студентів.

Наказом Міністерства вищої освіти УРСР № 227 «с» від 7 березня 1958 року в інституті було організовано з 1 вересня 1958 року заочне відділення, на якому готували спеціалістів за 3 спеціальностями: технологія машинобудування, металорізальні верстати та інструмент; машини та технологія ливарного виробництва; електрифікація промислових підприємств та установок.

У 1958 – 1959 навчальному році контингент студентів заочного відділення склав 105 чоловік, на 1 вересня 1959 року – 274 студента. [41]. З метою поліпшення заочної форми навчання наказом Міністерства вищої та середньої освіти УРСР № 84 від 16 березня 1960 року в Україні було створено загальнотехнічні факультети. У 1960 році заочне відділення реорганізували у загальнотехнічний факультет (ЗТФ). Згідно з положенням про ЗТФ вища освіта здобувалась у два етапи: перший – загальнотехнічна підготовка на перших трьох курсах за уніфікованими навчальними планами з усіх технічних спеціальностей, другий – спеціальна підготовка. На ЗТФ більшість студентів-заочників могла відвідувати лекції, семінари, відпрацьовувати практикуми, виконувати лабораторні роботи.

У зв'язку з тим, що ЗТФ діяв за територіальною ознакою, було переведено в інші вузи 156 чоловік. Але на початку 1960 – 1961 навчального року до ЗМІ було

переведено 552 студенти, які мешкали в районі обслуговування загальнотехнічного факультету. На ЗТФ навчались робітники та молодший технічний персонал заводів «Дніпроспецсталь», «Запоріжсталь». [42]

Незважаючи на істотні зміни у співвідношенні студентів, які навчались з відривом і без відриву від виробництва, основною формою підготовки фахівців залишалась денна. Більше стало спеціальностей. З першого вересня 1958 року на машинобудівному факультеті було введено спеціальність «Технологія авіаційних двигунів», в 1959 – 1960 навчальному році на ливарному факультеті – спеціальність «Автомобілі та трактори».

Наприкінці 50-х років істотно змінилися форми навчальної роботи з тими студентами, які не мали виробничого стажу. Тому не дивно, що найважливішою проблемою 1959 – 1960 року стала організація навчального процесу студентів першого курсу. Виходячи з рішень уряду про втілення в життя закону про перебудову вищої школи, навчання у вузі передбачало, що студенти упродовж перших двох років поєднують навчання з виробничою практикою на робочих місцях за обраним фахом.

На машинобудівному факультеті на перший курс було прийнято 150 студентів. Всі студенти, що не мали спеціальності на момент вступу до інституту, протягом 4-х місяців працювали слюсарями, токарями на заводі «Комунар» й отримували за цей час належну кваліфікацію.

Студенти першого курсу ливарного факультету працювали на базових заводах. Але частина студентів, що працювала до вступу в інститут на інших заводах за обраною ними в інституті спеціальністю, була залишена на колишніх місцях роботи. Деяких студентів було направлено на заводи, розташовані в районі їх місця проживання. [43]

Кафедра вищої математики (зав. кафедри доцент О. С. Бакаляїв) у зв'язку з тим, що в останні роки до інституту частіше вступали студенти з виробничим стажем, які мали перерву в навчанні, значну увагу приділила індивідуальним консультаціям. Особливу увагу на кафедрі приділяли викладанню вищої математики на вечірній та заочній формах навчання. [44]

Кафедра фізики та електротехніки (зав. кафедри доцент, к.т.н. Ключин Г.В.) згідно з наказом МВО СРСР

за № 780 «Про підвищення постановки викладання фізики у вузах», виданим в серпні 1958 року, читання курсу фізики проводила за розширеною програмою. Лабораторні роботи було переглянуто і частково замінено або перероблено. Для кращого засвоєння курсу фізики було запроваджено колоквиуми і домашні завдання (по кожній частині курсу – 4 колоквиуми, 3 домашні завдання). Тільки в 1958 – 1959 навчальному році здійснювалися 33 нові лабораторні роботи, зокрема в електротехнічних дисциплінах. [45]

Аналогічна робота проводилась на інших загально-теоретичних та спеціальних кафедрах. Це не могло не позначитись на якості навчання студентів. За результатами літньої сесії 1959 – 1960 навчального року на машинобудівному факультеті було 36 відмінників, серед них Бардзіловський В. Л. (гр. 666), Рябов І. В (гр. 843), а на ливарному факультеті – 28: Потуремець А. О. (гр. 493), Цивірко Е. І. (гр. 948) та ін. Всі ці студенти успішно закінчили інститут, стали кандидатами та докторами наук, працюють на посадах доцентів або професорів кафедр різних факультетів. [46]

У 1959 – 1960 навчальному році дипломні проекти захистили 404 чоловіки, в т.ч. 101 чоловік на ливарному факультеті, при цьому дипломи з відмінною оцінкою отримали 6 чоловік, на «добре» – 67 чоловік. Дипломні проекти студентів-випускників містили як елементи реального проектування, так і результати власних досліджень. Крім цього в дипломних проектах відображалися досвід новаторів виробництва, новітні досягнення вітчизняної та зарубіжної науки і техніки. Результати досліджень деяких випускників було рекомендовано для впровадження у виробництво.

За період з 1944 року по 1960 рік в інституті було підготовлено 2707 інженерів. Чимало випускників цих років стали керівниками великих підприємств, доцентами, викладачами навчальних закладів України, зокрема Запорізького державного технічного університету.